

Тања Чолић

Народна библиотека „Радислав Никчевић“

Јагодина

tanja.n.colic@gmail.com

Јелена Рајић

Народна библиотека „Радислав Никчевић“

Јагодина

jelenanora@gmail.com

Нада Димитријевић

Народна библиотека „Радислав Никчевић“

Јагодина

naurosevic@yahoo.com

СТРУЧНИ РАД

УДК:027.625:028.5(497.11)

<https://doi.org/10.63356/baz.2026.021>

ПРОГРАМИ ЗА ДЕЦУ КАО КЉУЧНА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ЧИТАЛАЧКЕ КУЛТУРЕ У ЈАГОДИНСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Сажетак: У савременом друштву, обележеном интензивним развојем дигиталних технологија, народне библиотеке суочавају се са промењеним читалачким навикама и све израженијом кризом читања, нарочито међу млађим генерацијама. Посебан изазов представља рад са децом рођеном у дигиталној ери, чији се начин перцепције информација и културе значајно разликује од претходних генерација. У таквим околностима Народна библиотека „Радислав Никчевић“ у Јагодини развија иновативне програме намењене деци, засноване на принципима „живе речи“, интерактивности и интердисциплинарности. Циљ ових програма јесте развијање читалачких навика, неговање креативности и подстицање трајног интересовања деце за читање и библиотеку. Рад анализира значај креативних радионица, сусрета са ауторима, књижевних фестивала, литерарних конкурса и других програмских активности као ефикасних начина за превазилажење савремене кризе читања и формирање позитивног односа према књизи. Резултати показују да редовно учешће у овим активностима подстиче мотивацију за читање и активну интеракцију са библиотеком.

Кључне речи: деца, народне библиотеке, читалачка култура, програми за децу

УВОД

Дигитална трансформација друштва значајно је променила начин на који људи долазе до информација, комуницирају и проводе слободно време. Ове промене су посебно видљиве код најмлађих генерација које су рођене и одрастају у дигиталном окружењу. Реч је о такозваној генерацији Алфа, односно деци рођеној након 2010. године која од најранијег узраста одрастају окружена паметним уређајима, интернетом и мултимедијалним садржајима.¹ Таква генерација развија другачије обрасце пажње, перцепције и учења, што се директно одражава и на однос према књизи и читању.

Народна библиотека у Јагодини, као институција културе и образовања, суочава се са изазовима како да у таквом окружењу очува и развија читалачку културу. Један од најважнијих одговора на овај изазов јесте усмеравање посебне пажње на рад са децом. Програми намењени најмлађој публици представљају кључну стратегију у формирању читалачких навика. Кроз различите активности које су засноване на концепту живе речи, Библиотека настоји да деци приближи књигу као извор знања, маште и креативности.

Данашња деца одрастају у свету у којем су дигитални уређаји, интернет и друштвене мреже саставни део свакодневног живота. Информације се све чешће примају кроз визуелне и кратке садржаје, што може утицати на смањење концентрације и интересовања за дуже текстуалне форме. Подаци из ПИСА (Програм за међународно оцењивање ученика) истраживања показују да ученици који више времена проводе на дигиталним платформама ређе читају књиге у слободно време и имају мању мотивацију за читање дужих текстова.² Због тога Библиотека све више развија иновативне програме који комбинују књигу са креативним и интерактивним активностима. Рад са децом постаје стратешки приоритет, јер управо у најранијем детињству настају трајне читалачке навике. Редовно читање у раном узрасту значајно утиче на развој језичких и когнитивних способности, као и на каснији академски успех ученика.³ Савремена библиотека све више препознаје програме за децу као централни део своје културне и образовне мисије. Посебно важну улогу имају активности које подстичу

¹ Mark McCindle, *Understanding Generation Alpha* (Sidney: McCrindle Research, 2020).

² OECD, *21st-Century Readers: Developing Literacy Skills in Digital World* (Paris: OECD Publishing, 2021).

³ OECD, *PISA 2018 Results (Volume III): What School Life Means for Students* (Paris: OECD Publishing, 2019).

активно учешће деце и омогућавају им да књигу доживе као динамичан и инспиративан медиј. У времену доминације дигиталних комуникација, непосредни сусрет и жива реч добијају додатну вредност. У библиотечкој пракси, у складу са ИФЛА смерницама, наглашава се да читање наглас и усмена интерпретација текста имају снажан утицај на развој читалачке мотивације код деце.⁴ Жива реч доприноси стварању емоционалне везе између детета и књиге, што је један од кључних фактора у формирању трајних читалачких навика.

САВРЕМЕНИ ИЗАЗОВИ У РАЗВОЈУ ЧИТАЛАЧКЕ КУЛТУРЕ

Народне библиотеке се суочавају са бројним изазовима који утичу на развој читалачке културе код деце. Најзначајнији је начин на који најмлађе генерације долазе до информација. Друштвене мреже и кратки дигитални садржаји постали су доминанти облик комуникације и забаве што често доводи до смањеног интересовања за читање озбиљнијих и дужих текстова и књига. Такође, обрасци пажње код деце су другачији. Истраживања показују да деца у дигиталном окружењу очекују динамичније садржаје, интерактивност и визуалну стимулацију, а то чини да традиционални приступ књизи и читању постане мање привлачан.⁵ Још један од изазова са којим се библиотеке суочавају јесте превазилажење њене традиционалне улоге. Тежња је да библиотеке постану више од места на којем се само позајмљују књиге. Оне се преображавају у просторе који подстичу креативност, учење, дијалог и активно учешће заједнице.

Поред наведених изазова, пандемија вируса Ковид-19 додатно је убрзала потребу за трансформацијом библиотечких програма за децу.

ТРАНСФОРМАЦИЈА БИБЛИОТЕЧКИХ ПРОГРАМА У ПОСТПАНДЕМИЈСКОМ ПЕРИОДУ

Концепт „живе речи“ у библиотекама који подразумева непосредну комуникацију са корисницима кроз различите програме, дуго је био заснован на традиционалним моделима рада. Међутим, савремене друштвене

⁴ International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), *Guidelines for Library Services to Children Aged 0–18* (The Hague: IFLA, 2018).

⁵ Sonja Rutar and Barbara Baloh, “Opportunities and Challenges in Reading Literacy Development in a Digital Context: Preservice Teachers,” *Educational Research for Policy and Practice*, March 3, 2026, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10671-026-09417-1>.

околности, а посебно пандемија вируса Ковид-19, значајно су утицале на функционисање библиотека и на начин осмишљавања програмских садржаја, посебно оних намењених деци.

Пандемија је представљала не само кризу, већ и прекретницу у раду библиотека, јер је довела до преиспитивања дотадашњих програмских модела и начина комуникације са корисницима. Традиционални облици активности, који су се раније сматрали довољно атрактивним и функционалним, показали су се као недовољно прилагођени новим потребама и интересовањима најмлађих корисника. Након периода пандемије постало је јасно да је неопходно увести нове параметре у процес креирања библиотечких програма. То је подразумевало потребу за иновативним приступима садржају, као и прилагођавање програмских активности савременим навикама деце и младих. У том смислу, пандемија се може посматрати као важан катализатор промена, који нас је подстакао да редифинишемо своје програмске стратегије и да у креирање садржаја укључимо иновативне и флексибилне приступе у раду са најмлађим корисницима.

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

У раду су анализирани активности Одељења за културно-образовне програме и подстицање читања у раду са децом, реализоване у периоду од 2020. до 2025. године, са фокусом на трансформацију програма насталу након пандемије. Коришћене су методе анализе библиотечке документације, извештаја о раду, планова активности и програма и интерне евиденције о реализованим активностима. Посебна пажња посвећена је програмима као што су креативне радионице, сусрети са писцима, литерарни конкурси, књижевни фестивали, обележавање битних датума везаних за језик, књигу и читање у сарадњи са школама и предшколским установама.

СУСРЕТИ СА АУТОРИМА

Један од најефикаснијих начина приближавања књижевности деци јесу сусрети са писцима за децу. Такви догађаји омогућавају младим читаоцима да упознају ауторе дела које су читали или ће тек читати. Ови сусрети имају вишеструки значај, стварају непосредну везу између аутора и читалаца, подстичу интересовање за књижевност, развијају радозналост и мотивацију за читање. Жива реч аутора често има снажан мотивациони ефекат, јер деца имају прилику да чују како настаје књига, одакле долазе идеје и како изгледа процес стварања књижевног дела. Међутим, у пракси

се показало да класичан модел књижевног сусрета, који се најчешће своди на разговор писца са публиком и читање одломака из дела, није увек довољно мотивишући за најмлађу публику која одраста уз динамичне и визуелно атрактивне медијске садржаје. Суочавање са овим изазовом подстакло је Библиотеку да преиспита традиционални формат књижевних сусрета и осмисли интерактивније облике представљања књижевности.

Један од приступа који се показао посебно успешним јесте прилагођавање сусрета узрасту деце. Када је реч о деци предшколског узраста, сусрети са писцима организују се у форми кратких драмских интерпретација и играка заснованих на мотивима из књижевног дела. На тај начин деца не остају само пасивни слушаоци, већ постају активни учесници у књижевном догађају. Кроз игру, покрет и драмски израз, прича се представља на начин који је близак децем искуству и начину учења.

Слика 1. Деца на промоцији књиге

Слика 2. Сусрет предшколаца са писцем

За децу школског узраста сусрети са ауторима повезују се са ликовним и визуелним стваралаштвом. Са тим циљем у оквиру пројекта „Европски дан аутора“, чијој смо се иницијативи прикључили препознајући важност промоције читања, тежили смо да у наше програме укључимо ауторе који се баве стрипом и илустрацијом, што омогућава деци да књижевни текст доживе и кроз визуелни медиј. Једна од активности реализована у оквиру ове европске иницијативе је посета мађарског писца, стрип аутора и илустратора Иштвана Лакатоша, чији се роман Коцкоград налази на почасној листи најбољих књига Међународне организације за стваралаштво за децу и младе (IBBY). Током сусрета деца су имала прилику да се упознају са процесом писања, настанком стрипа и визуелног приповедања, као и да кроз разговор са аутором и креативну радионицу учествују

у изради сопствених илустрација и стрип елемената. Комбинација приче, илустрације и стрип-нарације показала се као изузетно привлачна деци јер повезује читање са визуелном културом која им је блиска. Посебан допринос динамичнијем доживљају књижевности представља и укључивање глумца из позоришта у програме сусрета са писцима. Интерпретација књижевног текста кроз глумачко читање омогућава деци да доживе литературу на емотивнији и непосреднији начин. Изражајно читање и драмска интерпретација чине да текст постане жив и приступачан, а деца често изражавају жељу да и сама науче да читају тако изражајно. Још један важан елемент који смо укључили, са циљем унапређења концентрације при доживљају књижевног дела, јесте класична музика. Класична музика у позадини може позитивно утицати на концентрацију и одржавање пажње,⁶ што је чини посебно ефикасном у мултисензорном окружењу које комбинује књижевне и уметничке активности. На тај начин остварен је потпунији доживљај при илустрацији мотива из књижевног дела.

Слика 3. Глумац из позоришта

Слика 4. Деца цртају на креативној радионици

Посебну вредност оваквог приступа представља чињеница да је пракса јагодинске библиотеке, која тежи елементима за оживљавање књижевног текста, препозната у ширем професионалном окружењу. Овакав интердисциплинарни модел представљен је и на светском нивоу, будући да га је водећа међународна организација ИФЛА препознала као пример добре праксе у области библиотечких програма за децу и младе. Чланак “From Words to Images - Reading Workshops for Children” о иновативним

⁶ Wenyan Duan, “The Impact of Classical Music on Brain Cognitive Functions,” *Journal of Technology Innovation and Engineering*, 2020, приступљено 8. јануара 2026, <https://www.sci-open.net/index.php/JTIE/article/view/4731>.

приступима у раду са најмлађим корисницима објављен је у Билтену ИФЛА Секције за библиотеке за децу и младе.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНЕ И КРЕАТИВНЕ РАДИОНИЦЕ

Поред књижевних сусрета, Библиотека организује различите радионице које комбинују књижевност са другим уметничким и образовним областима. Такве радионице укључују елементе ликовне уметности, драмског израза, креативног писања, илустрације, науке и истраживања. Овакав интердисциплинарни приступ омогућава деци да књигу доживе као подстицај за креативност и игру, а библиотеку као простор за учење, стваралаштво и истраживање. Радионице захтевају активно ментално ангажовање, подстичу машту и развијају различите когнитивне способности. Управо зато настојимо да радионице буду тематски разноврсне, интерактивне и усклађене са узрастом деце, али и наставним планом и програмом основног образовања.

У сарадњи са учитељима и наставницима, Библиотека често организује радионице које прате одређене наставне теме или наставне јединице. На тај начин деци се показује да се одређена лекција или тема не мора обрађивати кроз фронтални облик наставе у учионици, већ да се може представити и на креативан, динамичан начин у библиотечком простору, где се традиционални наставни приступ допуњује елементима проблемске или пројектне наставе. У оваквом моделу рада књига остаје централно средство учења, али се њен садржај интерпретира кроз различите облике активности: разговор, игру, ликовно изражавање, драматизацију, истраживачки рад и заједничко стваралаштво.

Један од примера овог приступа представља радионичарска обрада поезије Душка Радовића која се налази у оквиру наставне лектире. Уместо класичног представљања живота и стваралаштва писца путем предавања или у виду пасивног посматрања постављене изложбе, осмишљен је програм у којем су деца постала активни учесници у креирању садржаја и активности. Израђивали су илустрације инспирисане песмама, писали кратке интерпретације и учествовали у различитим креативним задацима. На тај начин сам процес обраде лектире постао је динамичан и интерактиван. Радионице имају своју предност јер омогућавају да се поезија обради кроз више различитих активности што доприноси дубљем разумевању текста и његовог „света идеја“ и већем интересовању за књижевност.

Слике 5. и 6. Обрада наставне лектуре кроз интердисциплинарне радионице

Дугогодишња сарадња са предшколским установама је већ установљена кроз тематске активности које се реализују у Библиотеци. На тај начин малишане већ уводимо у свет књиге кроз прилагођен наратив, уз помоћ дидактичког материјала, чиме им показујемо да Библиотека није само место где се књиге позајмљују, већ је она простор где они сами постају креатори и истраживачи.

Интердисциплинарне радионице представљају важан инструмент у развијању читалачке културе, јер деца омогућавају да књигу доживе као подстицај за креативност, игру и заједничко учење, а Библиотека показује да је у том процесу она простор где се образовање и култура природно преплићу.

КЊИЖЕВНИ ФЕСТИВАЛИ ЗА ДЕЦУ

Књижевни фестивали представљају један од најобухватнијих облика промоције читалачке културе. Они окупљају писце, издаваче, младе читаоце и библиотекарe у јединственом културном простору. Имају значајну улогу у популаризацији књиге јер стварају атмосферу у којој књижевност постаје део заједничког културног искуства. За разлику од појединачних програма у библиотеци, фестивали омогућавају да се књижевност представи као жив и динамичан културни догађај који окупља већи број учесника и публике. Често се одржава у већим јавним просторима, чиме се књига измешта из библиотечког окружења и постаје видљивији

део културног живота. Фестивали повезују библиотеку са широм заједницом јер су намењени предшколским установама, школама, културним институцијама и појединцима, што допрноси сусрету различитих генерација и актера у области културе. Међународна федерација библиотечких удружења (IFLA) истиче да је јавна библиотека „локална капија ка знању“ која омогућава културни развој појединца и заједнице и подстиче активно учешће у културном животу, што се у пракси остварује кроз различите програме и догађаје, укључујући књижевне фестивале и јавна читања.⁷ Фестивалска атмосфера и позитивно културно окружење доприносе томе да деца читање доживе као занимљиву и инспиративну активност, а не као школску обавезу. Књига на тај начин постаје средство за дружења, машту, игру и културни дијалог. Организација поетско-музичког фестивала била је резултат опсервације и анализе потреба најмлађих корисника. Након успешних књижевних сусрета, која су будила све већа интересовања, одлучили смо се за промоцију поезије кроз један свечанији догађај, који овога пута обједињује поезију и музику. Полазећи од настојања да се поезија представи на савременији и приступачнији начин, у самом програму су поред живе речи песника представљене и музичке интерпретације афирмисаних уметника настале на основу стихова појединих песника. На тај начин поетски текст добија нову димензију, јер се књижевни израз допуњује музичким, што омогућава публици да поезију доживи као вишеслојно уметничко искуство.

Слика 7. Књижевно-поетски фестивал „Витез“ одржан у Јагодини

⁷ International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), IFLA-UNESCO Public Library Manifesto (The Hague: IFLA, 2022).

ЛИТЕРАРНИ КОНКУРСИ

Литерарни конкурс „Јара Лабуд“ вишедеценијска је успешна манифестација која се одржава управо у библиотеци. На овај начин континуирано се наставља сарадња са свим основним и средњим школама и подстиче литерарно стваралаштво код деце. Литерарни конкурси представљају важан облик подстицања читалачке културе јер се деца сусрећу са књижевношћу не само као читаоци, већ и као ствараоци. Кроз писање песама и прича, ученици развијају машту, језичко изражавање и креативност. Библиотека је место које препознаје и подстиче таленат најмлађих аутора. Радови учесника се јавно читају, стручни жири награђује најбоље међу њима, а деца добијају прилику да искусе радост стваралаштва и добију признање за свој рад. Овакви конкурси доприносе јачању сарадње Библиотеке са образовним институцијама и постају део ширег образовног процеса у заједници. Поред традиционалног конкурса, сваке године се организују и пилот конкурси са одређеном темом и пропозицијама, и њихов циљ је да истраже којим облицима уметничког изражавања деца теже, који је облик уметничког печата њима најближи. Овакви конкурси на одређену тему обједињују ликовне, литерарне, али и радове у дигиталним формама.

МЕЂУНАРОДНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ И ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ВАЖНИХ ДАТУМА

Народна библиотека у Јагодини активно обележава значајне међународне датуме који су посвећени књизи, читању и очувању језика. Ове међународне иницијативе представљају прилику да Библиотека скрене пажњу на значај читања, културе и књижевности. Једна од активности која се редовно обележава јесте “Светски дан читања наглас”. Циљ ове иницијативе је да подстакне децу и младе да читају наглас и тако развију љубав према књизи. Читање наглас доприноси развоју читалачких вештина и изражавања. Обележавање важних датума и јубилеја, попут Дечије недеље, Месеца књиге, Дана писмености, Дана дечије књижевности, обогаћен је разноврсним садржајима. Тематске изложбе, драмско-едукативне радионице, ликовно-литерарне радионице, промоције књига и дружење са писцима за децу пружају подршку образовном систему. Превазилажење просторних баријера у организацији културно-образовних програма за децу огледају се кроз сарадњу са другим установама у граду. Библиотека има огроман потенцијал да осваја нове просторе у области едукације, буде

партнер образовном систему јер се брже и лакше прилагођава променама, јер не постоји оптерећеност курикулумом. Савремени приступ темама из области традиције и фолклора значео би трансформацију за Библиотеку, кроз коју она може да покаже све своје потенцијале, јер се снага налази управо у креативним ресурсима запослених.

РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ ПРОГРАМА ЗА ДЕЦУ

Циљ и задаци којима тежи Одељење за културно-образовне програме и подстицање читања јесу обликовање и преображај Библиотеке у извор непрестаног стицања знања и развијања љубави према књизи, неговања хуманости и формирања читалачких навика код најмлађе публике. Анализирајући период од последњих пет година, примећујемо да амплитуда приказује интензивну динамику конзумирања културних програма, а ефекти одређених програма еквивалентни су актуелностима истих. Параметри евалуације програма, као што су: посећеност, укљученост заједнице, видљивост библиотеке и партнерства, у великој мери зависе од тематске оријентације културних активности. Индикатори успешности из извештаја у периоду од 2020. до 2025. показују да програми усклађени са савременим друштвеним тенденцијама привлаче ширу публику и подстичу већи степен интеракције са заједницом, док традиционално конципирани догађаји бележе нешто мању динамику у развоју публике. Такође, анализа показује да програми намењени деци имају значајан утицај на развој читалачке културе. Према интерној евиденцији, у периоду од 2020–2025. године реализовано је више од 150 културно-образовних програма намењених деци. У програмима је учествовало више од 5.000 деце из предшколских установа и основних школа, док је сарадња остварена са више од 5 образовних институција.

Посебно је значајан податак да се након реализације одређене активности посвећене књизи и читању, интересовање за позајмљивање књига на Дечјем одељењу у просеку повећа за 15–20%. Ови резултати потврђују да интерактивни модели рада директно подстичу мотивацију деце за читање.

ЗАКЉУЧАК

Савремене промене и изазови у друштву захтевају да библиотеке преиспитају своју традиционалну улогу и прилагоде се новим генерацијама корисника. Програми за децу представљају кључну стратегију у развоју читалачке културе јер омогућавају рано формирање читалачких нави-

ка и развијања односа према читању као свакодневној потреби. Искуство јагодинске библиотеке показује да комбинација живе речи, интерактивних и интердисциплинарних програма представља најефикаснији модел рада са децом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Duan, Wenyan. "The Impact of Classical Music on Brain Cognitive Functions." *Journal of Technology Innovation and Engineering*, 2020. <https://www.scioopen.net/index.php/JTIE/article/view/4731>. (преузето 4. 3. 2026.).
2. IFLA. *Guidelines for Library Services to Children Aged 0–18*. The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions, 2018.
3. IFLA. *IFLA-UNESCO Public Library Manifesto*. The Hague: International Federation of Library Associations and Institutions, 2022.
4. McCrindle, Mark. *Understanding Generation Alpha*. Sydney: McCrindle Research, 2020.
5. OECD. *21st-Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World*. Paris: OECD Publishing, 2021.
6. Rutar, Sonja, and Barbara Baloh. "Opportunities and Challenges in Reading Literacy Development in a Digital Context: Preservice Teachers." *Educational Research for Policy and Practice*, March 3, 2026. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10671-026-09417-1> (преузето 16. 3. 2026.).

Tanja Čolić

Public Library "Radislav Nikčević"
Jagodina
tanja.n.colic@gmail.com

Jelena Rajić

Public Library "Radislav Nikčević"
Jagodina
jelenanora@gmail.com

Nada Dimitrijević

Public Library "Radislav Nikčević"
Jagodina
naurosevic@yahoo.com

PROGRAMS FOR CHILDREN AS A KEY STRATEGY FOR DEVELOPING READING CULTURE IN THE JAGODINA LIBRARY

Abstract: In contemporary society, marked by the rapid development of digital technologies, public libraries face changing reading habits and an increasing reading crisis, especially among younger generations. A particular challenge is working with children born in the digital era, whose way of perceiving information and culture differ significantly from previous generations. In this context, the Public Library “Radislav Nikčević” in Jagodina develops innovative programs for children, based on the principles of storytelling, interactivity and interdisciplinarity. The aim of these programs is to develop reading habits, nurture creativity and foster a lasting interest in reading and the library among children. This paper analyzes the significance of creative workshops, author meetings, literary festivals, writing competitions and other activities as effective ways to overcome the contemporary reading crisis and to form a positive attitude towards books. The results show that regular participation in these activities enhances motivation for reading and promotes active interaction with the library.

Keywords: children, public libraries, reading culture, programs for children